

TĂNG CƯỜNG CÔNG TÁC QUẢN LÝ NHÀ NƯỚC NHẪM HIỆN ĐẠI HÓA CÁC THƯ VIỆN VIỆT NAM THEO HƯỚNG XÂY DỰNG THƯ VIỆN ĐIỆN TỬ

Ths. Nguyễn Thị Thanh Mai

Vụ Thư viện - Bộ Văn hóa, Thể thao và Du lịch

Giới thiệu các văn bản quy phạm pháp luật về công tác thư viện. Phân tích hiệu quả tác động của các văn bản quy phạm pháp luật đối với sự nghiệp thư viện. Nêu một số định hướng nhằm tạo hành lang pháp lý cho việc xây dựng thư viện điện tử ở Việt Nam

Mở đầu

Xây dựng và phát triển thư viện điện tử đang là xu thế phát triển chung của thế giới trong lĩnh vực này. Các thư viện Việt Nam không nằm ngoài xu thế phát triển đó. Nắm bắt xu hướng này, trong văn kiện Đại hội Đảng toàn quốc lần thứ IX, Đảng ta đã định ra đường lối phát triển ngành thư viện Việt Nam trong thời kỳ công nghiệp hóa, hiện đại hóa như sau: "... Phát triển mạng lưới thư viện, hiện đại hóa công tác thư viện, lưu trữ...". Đường lối đó một lần nữa lại được khẳng định trong Kết luận của Hội nghị lần thứ sáu BCHTW Khóa 9 Về tiếp tục thực hiện Nghị quyết TW 2 Khóa 8, đề ra phương hướng phát triển giáo dục, đào tạo, khoa học và công nghệ từ nay đến 2005 và đến 2010 là: "... Tổ chức hệ thống thông tin khoa học và công nghệ quốc gia, các thư viện điện tử theo hướng hiện đại. Mở rộng mạng thông tin để đưa tri thức, khoa học đến với mọi người ...". Đặc biệt ngày 17 tháng 10 năm 2000, BCHTW Đảng đã ban hành Chỉ thị số 58-CT/TU về Đẩy mạnh công nghệ thông tin phục vụ sự nghiệp CNH, HĐH, trong đó khẳng định: "ứng dụng và phát triển CNTT là nhiệm vụ ưu tiên trong chiến lược phát triển kinh tế - xã hội, là phương tiện chủ lực để đi tắt đón đầu, rút ngắn khoảng cách phát triển so với các nước đi trước". Đồng thời Chỉ thị cũng nhấn mạnh: "Mọi lĩnh vực hoạt động kinh tế, văn hóa, xã hội, an ninh,

quốc phòng đều phải ứng dụng CNTT để phát triển".

Chính vì vậy, trong lĩnh vực thư viện, ứng dụng CNTT, hiện đại hóa thư viện, xây dựng thư viện điện tử đã và đang trở thành mục tiêu chiến lược phát triển các thư viện Việt Nam hiện nay. Để thực hiện đường lối trên, Nhà nước đã cụ thể hóa và quy định các chính sách của Nhà nước qua việc ban hành một số các văn bản quy phạm pháp luật.

I. Các văn bản

1. Pháp lệnh Thư viện và Nghị định số 72/2002/NĐ-CP Quy định chi tiết

Ngày 28 tháng 12 năm 2000, Ủy ban Thường vụ Quốc hội đã ban hành Pháp lệnh Thư viện. Tại Điều 21, khoản 1 Pháp lệnh Thư viện, Nhà nước đã khẳng định chính sách đầu tư đối với thư viện như sau: "Đầu tư để đảm bảo cho các thư viện hưởng ngân sách nhà nước hoạt động, phát triển và từng bước hiện đại hóa cơ sở vật chất-kỹ thuật, điện tử hóa, tự động hóa thư viện; ...".

Ngày 06 tháng 8 năm 2002, Chính phủ đã xây dựng Quy định chi tiết thi hành Pháp lệnh Thư viện và ban hành Nghị định số 72/2002/NĐ-CP. Tại Điều 14, khoản 1 của Nghị định này đã cụ thể hóa hơn nữa chính sách của Nhà nước đối với việc xây dựng các thư viện ở Việt Nam như sau: "Bảo đảm kinh phí cho các thư viện phát triển vốn tài liệu, xây dựng cơ sở vật chất - kỹ thuật theo

Nghiên cứu - Trao đổi

hướng hiện đại hóa, từng bước thực hiện điện tử hóa, tự động hóa, xây dựng thư viện điện tử và phát triển thư viện sử dụng kỹ thuật số ...”.

2. Kế hoạch phát triển Internet Việt Nam giai đoạn 2001-2005

Ngày 8 tháng 2 năm 2002, Thủ tướng Chính phủ đã phê duyệt Quyết định số 33/2002/QĐ-TTg về Kế hoạch phát triển Internet Việt Nam giai đoạn 2001 – 2005. Tại Quyết định này Thủ tướng đã chỉ đạo “... từng bước điện tử hóa các thư viện nghiên cứu, các cơ sở đào tạo, hình thành các kho thông tin điện tử công cộng quốc gia”.

3. Chế độ quản lý tài chính

Ngày 4 tháng 3 năm 2002, Bộ Văn hóa - Thông tin - Tài chính đã ban hành Thông tư liên tịch số 04/2002/TTLT/BVHTT-BTC Sửa đổi, bổ sung một số quy định tại Thông tư số 97 TTLB/VHTTTTDL-TC ngày 15/6/1990 của liên Bộ VHTTTT&DL-Bộ TC Hướng dẫn chế độ quản lý tài chính và chính sách đầu tư của Nhà nước đối với thư viện công cộng. Tại Thông tư này, ngoài việc sửa đổi một số quy định không còn phù hợp của Thông tư số 97, đã bổ sung thêm nội dung “Chi ứng dụng, khai thác công nghệ thông tin trong thư viện” vào mục chi hoạt động thường xuyên trong phần kinh phí được cấp của thư viện.

4. Quy hoạch phát triển thư viện Việt Nam đến 2010 và định hướng đến 2020

Ngày 4 tháng 5 năm 2007, Bộ trưởng Bộ VHTT đã Phê duyệt Quy hoạch phát triển ngành Thư viện Việt Nam đến năm 2010 và định hướng đến năm 2020 (Quyết định số 10/2007/QĐ-BVHTT). Quy hoạch đã đề cập đến những vấn đề hết sức cơ bản của sự nghiệp thư viện Việt Nam. Về quan điểm và định hướng phát triển của ngành thư viện, Quy hoạch đã xác định một trong những quan điểm và định hướng phát triển của ngành thư viện Việt Nam từ nay đến năm

2020 là “Phát triển thư viện điện tử và thư viện kỹ thuật số”. Về giải pháp chủ yếu để thực hiện, Quy hoạch đã đề ra một trong những giải pháp chủ yếu để thực hiện quan điểm, định hướng phát triển thư viện như đã nêu ở trên là: “ứng dụng khoa học công nghệ và phát triển tự động hóa, hiện đại hóa trong thư viện”. Với giải pháp này, Quy hoạch cũng đã cụ thể hóa một số nội dung cơ bản sau:

- Tin học hóa và tự động hóa các quá trình thông tin - thư viện cơ bản theo hướng số hóa và liên kết mạng trong và ngoài nước;

- Hiện đại hóa các điểm truy cập và giao diện nhằm phổ cập các nguồn tin mọi nơi, mọi lúc;

- Phát triển thư viện điện tử, hiện đại hóa thư viện với các máy móc, thiết bị và phương tiện hiện đại ...”.

Quy hoạch cũng đề ra Danh mục một số các dự án ưu tiên đầu tư nhằm phát triển sự nghiệp thư viện theo định hướng đã đề ra, trong đó có dự án tác động trực tiếp đến việc xây dựng thư viện điện tử như:

- Dự án xây dựng dự thảo Luật Thư viện trình Quốc hội Khóa XII;

- Dự án điện tử hóa các thư viện công cộng (đã giao cho Thư viện Quốc gia thực hiện trong gần 20 năm qua và hiện nay vẫn đang tiếp tục thực hiện);

- Dự án số hóa tài liệu Việt Nam;

- Dự án đào tạo nguồn nhân lực trình độ cao cho ngành thư viện; ....

II. Ý nghĩa và hiệu quả tác động của các văn bản

1. Ý nghĩa của các văn bản

Có thể nói các văn bản trên có ý nghĩa hết sức quan trọng, thể hiện:

- Xác định đúng định hướng phát triển của các thư viện Việt Nam từ nay đến 2010 và 2020 - phát triển thư viện điện tử và thư viện kỹ thuật số;

- Tạo căn cứ pháp lý quan trọng để xây

Nghiên cứu - Trao đổi

dựng và phát triển các thư viện điện tử ở Việt Nam, tạo tiền đề, nền tảng quan trọng để bước sang một dạng thức mới, cao hơn của thư viện - thư viện kỹ thuật số, một cơ sở hạ tầng cực kỳ quan trọng cho việc phát triển khoa học công nghệ - nhân tố có tính chất quyết định đến sự thành công của sự nghiệp CNH, HĐH đất nước.

2. Hiệu quả tác động của các văn bản

Từ những căn cứ pháp lý quan trọng đó, hầu hết các loại hình thư viện ở nước ta (từ trung ương tới địa phương - thư viện cấp tỉnh và một bộ phận thư viện công cộng cấp huyện) đã triển khai ứng dụng CNTT trong hoạt động với mức độ khác nhau (xây dựng cơ sở hạ tầng thông tin, đào tạo cán bộ, nội dung các ứng dụng CNTT trong hoạt động thư viện, ...), từng bước xây dựng thư viện điện tử ở Việt Nam. Trong hệ thống thư viện công cộng, quá trình tin học hóa và xây dựng thư viện điện tử đã diễn ra trong gần 20 năm qua và được sự quan tâm, hỗ trợ rất lớn của Nhà nước. Cụ thể:

Ở Trung ương

Bắt đầu từ năm 1990, Bộ Văn hóa - Thông tin (nay là Bộ Văn hoá, Thể thao và Du lịch) đã liên tục có những dự án đầu tư để phát triển hệ thống thư viện công cộng theo hướng điện tử hóa. Cụ thể:

- Năm 1994: dự án Xây dựng mạng LAN - WAN, trong đó lấy Thư viện Quốc gia Việt Nam là Trung tâm thông tin thư viện của cả hệ thống gồm 1 mạng cục bộ và mạng diện rộng tại 53 thư viện cấp tỉnh;

- Năm 1996: Dự án Phát triển và nâng cấp mạng. Mạng được cấu trúc phân cấp mà đầu não là TVQG Việt Nam và 2 trung khu vực ở Thư viện Tổng hợp Tp. HCM và Thư viện Tổng hợp Tp. Đà Nẵng;

- Năm 2001: Dự án Xây dựng hệ thống thông tin thư viện điện tử - thư viện kỹ thuật số tại TVQG Việt Nam và 6 thư viện cấp tỉnh;

- Năm 2003: Dự án Nâng cao năng lực ứng dụng CNTT xây dựng thư viện điện tử

- thư viện kỹ thuật số tại TVQG Việt Nam và 6 thư viện cấp tỉnh;

- Năm 2005 - 2006: Dự án Mở rộng và nâng cấp hệ thống thư viện điện tử và thư viện kỹ thuật số của TVQG Việt Nam và hệ thống thư viện công cộng (bao gồm 14 thư viện cấp tỉnh);

- Năm 2007: Dự án Tăng cường năng lực thư viện điện tử tại TVQG Việt Nam.

Ở địa phương

Từ các dự án đầu tư của Trung ương (như đã nêu ở trên), cho đến nay đã có 80% số thư viện tỉnh đã triển khai ứng dụng CNTT, trong đó nhiều thư viện tỉnh đã tin học hóa 80 % hoạt động. Trên cơ sở sự đầu tư ban đầu của Trung ương, đã có khoảng 60% các thư viện tỉnh đã xây dựng và được UBND tỉnh phê duyệt Dự án ứng dụng CNTT trong hoạt động thư viện tỉnh và một số địa phương đã phê duyệt cả việc triển khai ứng dụng CNTT cho mạng lưới thư viện công cộng cấp huyện. Đến nay, đã có gần 100/607 thư viện cấp huyện đã ứng dụng CNTT với những mức độ khác nhau; thậm chí có những tỉnh 100 % thư viện cấp huyện đã ứng dụng CNTT (như: Cần Thơ, Đồng Nai, Bà Rịa - Vũng Tàu, Hậu Giang ...). Đặc biệt ở Đồng Nai, trung bình mỗi thư viện cấp huyện được trang bị 6-8 máy tính (huyện cao nhất 15 máy - thư viện huyện Định Quán). Thư viện cấp huyện ở tỉnh này đã tiến hành nhập hồi cố sách, xây dựng CSDL nội sinh, thành lập phòng đọc đa phương tiện, kết nối Internet ... Với thành quả này có thể xem đây là một cuộc cách mạng dẫn tới sự thay đổi về chất của phương thức hoạt động thư viện cấp huyện nước ta, đem lại vị thế mới của thư viện trong công cuộc xây dựng và phát triển địa phương.

3. Một số tồn tại và nguyên nhân

Sau gần 20 năm triển khai ứng dụng CNTT trong hoạt động của hệ thống thư viện công cộng, ngoài những kết quả đã đạt như đã nêu trên, theo chúng tôi vẫn còn một

Nghiên cứu - Trao đổi

số tồn tại khá cơ bản sau:

- Nguồn lực thông tin điện tử - một vấn đề trọng tâm của việc xây dựng thư viện điện tử- mà hạt nhân là vốn tài liệu của thư viện đã được số hóa - chiếm tỷ trọng chưa tương xứng với toàn bộ nguồn lực thông tin của thư viện và cả trong chính sách bổ sung của các thư viện;

- Các chuẩn nghiệp vụ chưa được chú trọng đúng mức cả về phổ biến cũng như thực hiện. Ngày 7 tháng 5 năm 2007, Bộ Văn hóa - Thông tin đã có Công văn số 1597/BVHTT Về việc áp dụng chuẩn nghiệp vụ trong các thư viện Việt Nam. Tuy nhiên, đây chỉ là một văn bản hành chính, chưa phải là một văn bản quy phạm pháp luật, do vậy, giá trị hiệu lực pháp lý, tính chất bắt buộc thực hiện không cao.

- Việc lựa chọn phần mềm cho thư viện điện tử - một yếu tố được xem là xương sống của thư viện điện tử - cũng đang là vấn đề cần phải giải quyết thoả đáng trong bối cảnh hiện nay. Hiện tại, trong các thư viện Việt Nam (cả ở hệ thống thư viện công cộng lẫn đa ngành, chuyên ngành) đang cùng sử dụng nhiều phần mềm TVĐT khác nhau. Riêng trong hệ thống thư viện công cộng đang sử dụng 4 phần mềm: ILIB, LIBOL, CDS/ISIS và VEBRARY, trong đó phần mềm ILIB đang được sử dụng phổ biến trong các thư viện công cộng. Tuy nhiên, việc làm cho phần mềm này thích hợp với đặc điểm hoạt động của các thư viện công cộng được tiến hành chậm, do vậy cũng đã ảnh hưởng tới việc triển khai các hoạt động khác.

Nguyên nhân của tình trạng trên:

- Hệ thống văn bản quy phạm pháp luật tạo hành lang pháp lý cho việc xây dựng thư viện điện tử chưa đầy đủ.

Mặc dù đã xác định đúng định hướng phát triển của thư viện Việt Nam, nhưng việc xây dựng thư viện điện tử ở Việt Nam còn mang tính tự phát, mỳ mò, chưa có những văn bản mang tính quy phạm pháp

luật, cũng như chưa ban hành được những chính sách cụ thể để hướng dẫn tạo điều kiện cho các thư viện thực hiện. Trong các dự án ứng dụng CNTT trong thư viện mới chỉ chú trọng đến vấn đề kỹ thuật, hạ tầng cơ sở mà chưa chú trọng tới việc xây dựng nguồn lực thông tin điện tử - trong đó cốt lõi là vấn đề số hoá nguồn tin đặc thù của các thư viện công cộng cấp tỉnh, nguồn tài liệu địa chỉ- lại chưa được chú trọng tới; cho tới nay chưa có một dự án nào chuyên về vấn đề số hoá tài liệu được triển khai thực hiện ở thư viện cấp tỉnh ngoại trừ Thư viện Quốc gia Việt Nam có một dự án số hoá tài liệu do nước ngoài tài trợ, chủ yếu số hoá các tài liệu nước ngoài.

- Nhận thức về thư viện điện tử chưa đầy đủ cả ở cấp độ quản lý nhà nước cũng như của các nhà quản lý thư viện, đặc biệt là trong hệ thống thư viện công cộng. Cơ cấu đội ngũ cán bộ chuyên môn trong các thư viện chưa hợp lý, mới chú trọng tuyển dụng cán bộ được đào tạo về nghiệp vụ thư viện - thông tin, thiếu các cán bộ có đủ trình độ, đủ kiến thức chuyên môn sâu về một số lĩnh vực tri thức để xử lý nội dung thông tin tài liệu chuyên ngành có trong thư viện cũng như cán bộ công nghệ (CNTT).

- Các trang thiết bị hiện đại, đặc biệt là các thiết bị phục vụ cho việc số hoá tài liệu trong các thư viện còn rất thiếu, do chi phí cho các máy móc này khá đắt, không phải thư viện nào cũng có đủ năng lực tài chính để trang bị.

III. Định hướng tăng cường công tác quản lý nhà nước, tạo hành lang pháp lý cho việc xây dựng các thư viện điện tử ở Việt Nam

Từ thực tế triển khai ứng dụng CNTT trong hoạt động thư viện trong những năm qua, chúng tôi đề xuất một số định hướng tăng cường công tác quản lý nhà nước trong lĩnh vực thư viện nhằm đảm bảo hơn nữa sự quan tâm đầu tư của Nhà nước để phát triển thư viện Việt Nam theo hướng điện tử hoá như sau:

Nghiên cứu - Trao đổi

1. Hoàn thiện hệ thống văn bản quy phạm pháp luật, xây dựng cơ chế, chính sách đặc thù trong lĩnh vực thư viện.

Tiếp tục xây dựng các văn bản hướng dẫn thi hành Pháp lệnh Thư viện và Nghị định số 72/2002/NĐ-CP của Chính phủ Quy định chi tiết thi hành Pháp lệnh Thư viện, trong đó chú trọng xây dựng các chính sách cho hoạt động ứng dụng CNTT, cụ thể:

- Chính sách phát triển nguồn lực thông tin của thư viện: trong đó chú trọng phát triển nguồn tin điện tử. Trong phát triển nguồn tin điện tử phải xây dựng chính sách ưu tiên số hóa vốn tài liệu thư viện;

- Chính sách xây dựng mạng: xem đây là nhiệm vụ quan trọng cần phải làm trong giai đoạn đến 2010. Tập trung xây dựng các mạng nội bộ, mạng diện rộng, tiến tới xây dựng mạng toàn quốc kết nối mọi thư viện, mọi trung tâm thông tin trong toàn quốc;

- Chính sách phát triển nguồn nhân lực: gồm chính sách đào tạo, sử dụng nguồn cán bộ cũng như xây dựng lại cơ cấu cán bộ trong thư viện theo hướng đa, chuyên ngành

đào tạo;

- Chính sách đầu tư cho thư viện:

+ Xây dựng định mức chi ngân sách cho các thư viện theo quy định tại khoản 1 Điều 14 Nghị định số 72 của Chính phủ Quy định chi tiết thi hành Pháp lệnh Thư viện;

+ Ưu tiên đầu tư xây dựng cơ bản, mua sắm trang thiết bị để hiện đại hóa các thư viện để hiện đại hóa các thư viện đầu ngành, các thư viện có vị trí quan trọng, các thư viện cấp tỉnh.

+ Xây dựng các chính sách tổ chức hoạt động dịch vụ thông tin-thư viện, trong đó chú trọng tới các sản phẩm - dịch vụ điện tử trong thư viện.

2. Xây dựng Dự thảo Luật Thư viện trình Quốc hội khóa XII thông qua, tạo hành lang pháp lý quan trọng nhất để tăng cường hơn nữa sự quan tâm đầu tư của nhà nước, của xã hội đối với hoạt động thư viện, tạo điều kiện đẩy nhanh quá trình hiện đại hóa, điện tử hóa thư viện.

Tài liệu tham khảo

1. Đảng Cộng sản Việt Nam. Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ IX. H, Chính trị Quốc gia, 2001.

2. Đảng Cộng sản Việt Nam. Chỉ thị số 58 - CT/TW ngày 17 tháng 10 năm 2000 của Bộ Chính trị Khóa VIII Về đẩy mạnh ứng dụng và phát triển CNTT phục vụ sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa.

3. Kết luận của Hội nghị lần thứ sáu BCHTW Khóa 9 Về tiếp tục thực hiện Nghị quyết Trung ương 2 Khóa 8.

4. Pháp lệnh Thư viện, ngày 28 tháng 12 năm 2000.

5. Nghị định số 72/2002/NĐ-CP ngày 06 tháng 8 năm 2002 của Chính phủ Quy định chi tiết thi hành Pháp lệnh Thư viện.

6. Quyết định số 33/2002/QĐ-TTg ngày 8 tháng 2 năm 2002 của Thủ tướng Chính phủ Phê duyệt Kế hoạch phát triển Internet Việt Nam giai đoạn 2001 - 2005:

7. Thông tư liên tịch số 04/2002/TTLT/BVHTT-BTC ngày 4 tháng 3 năm 2002 của Bộ Văn hóa - Thông tin - Tài chính Sửa đổi, bổ sung một số quy định tại Thông tư số 97 TTLB/VHTTTDL-TC ngày 15/6/1990 của liên Bộ VHTTT&DL-Bộ TC Hướng dẫn chế độ quản lý tài chính và chính sách đầu tư của Nhà nước đối với thư viện công cộng

8. Quyết định số 10/2007/QĐ-BVHTT ngày 4 tháng 5 năm 2007 của Bộ trưởng Bộ VHTT Phê duyệt Quy hoạch phát triển ngành Thư viện Việt Nam đến năm 2010 và định hướng đến năm 2020

9. Bộ Văn hóa - Thông tin. Tập tài liệu Hội nghị Sơ kết 5 năm ứng dụng CNTT của hệ thống thư viện công cộng tháng 5 năm 2005 tại Bình Định.

10. Xây dựng thư viện điện tử và vấn đề số hóa tài liệu ở Việt Nam. Nguyễn Tiến Đức.- Tạp chí Thông tin tư liệu, 2005, số 2, tr.14.